

”O! ZIEMIO SŁOWA...”

*Widowisko obrzędowe na podstawie „Króla -
Ducha” Juliusza Słowackiego*

Scenariusz: Janusz Grzesz

Muzyka: Janusz Grzesz

Występują:

Chór – .....

Pycha – .....

Rapsod – Jakub Kosiniak

Śpiewak – Janusz Grzesz

Joanna Giemzowska-Pilch - skrzypce

Andrzej Klyszewski - fortepian, akordeon

I in.,

*- do programu z założenia zapraszani są inni
artyści.*

ŚPIEWAK

*(zaczyna z akompaniamentem gitary
opowieść, wcześniej w jego wykonaniu przedmowa
do widowiska, zaproszenie do odczytania)*

Była w Słowiaństwie wówczas osławiona -

(...) czarodziejska góra;

Skalny szczyt miała - na buków ramiona

Włożony - w chmurach wisiała jak chmura.

Na niej pustelnia stała postawiona,

Ubrana w osty i w paproci pióra;

I trzech mieszkali, mówią, pustelnicy,

Pod strażą orła, gadziny i lwicy.

Na tej to górze Pycha się (...)

Usadowiła a (...) pustelniki

Wnet uderzyli przed piękną kolanem

I ducha dali - jako niewolniki.

CHÓR

Królowa duchem, choć kmiecianka stanem,

Urosła w dumę... tak jak orzeł dziki

Na onej skale królująca zdradnie,

Czująca w duchu, że światem zawładnie.

RAPSOD

(włącza się do opowieści,

*Śpiewak jakiś czas mu towarzyszy akompaniując
na gitarze*

i cicho nucąc motyw. Chór wtóruje.)

Więc często z ogniem lub ptakiem na głowie

Wyjdzie — i wróży nad mgły i zamieci...

A ile ptaków na niebie zapowie

I skąd przylecą — to tyle przyleci.

Sklep się niebieski oblewa płomieniem,

Farbuje wszystko - skalę - drzewa - smugi;

Świat pod rubinem i pod przerażeniem,

A ona śpiewa: - „Stworzę taki drugi,

CHÓR

Mam siłę bożą - z wiedzą i natchnieniem!

Króle mi będą wielcy, jako sługi;

Ten tylko jeden, co mój czar wykona

I myśli mojej pomoże - nie skona.

ŚPIEWAK

„Ten tylko jeden, co mi ziemskiej mocy,

Pókim ja słaba na świecie - pożyczę,

Wyrwany będzie z ostatecznej nocy

I część ziemskiego globu odziedziczy;

Owszem, zgodzę się, że jako prorocy

Nad nim ster ducha wezmę tajemniczy,

A jego panem na ziemi zostawię”. -

To mówiąc, w tęczach błyszczła jak pawie...

RAPSOD

...

I wnet te mowy, i te obietnice

Rozniósł po świecie czar-duch niewidomy.

Usłyszał (...) wielki cesarz Romy.

„Mam”- rzekł - „Słowiany - państwo Słowian
schwyce,

Złotem nakarmię żołądek łakomy!

Przez Pychę będzie mi Ziemia wydana,

Wydan mi będzie ten kraj (...).”

„Wiem” - rzekł - „że trzęsiesz złąknioną
naturą,

Wiem, że masz siły - siłą niepożyte,

Wiem, że pod tobą świat złąkniony stoi,

A tobie ziemską koronę przystoi,

Ale chcę wiedzieć, czyś nie oszukana,

Czy cię pochlebstwo tych trupów nie

głaszcze,

Czy świat głoszący takie wielkie dziwa

Nie lga - czyś duchów ty Pani prawdziwa.

ŚPIEWAK

„Oto dzień jeden uczyni to na ziemi,
Aby sen-urok spadł na kraj Popiela!
Niech go samego twoja moc oniemi -
Uśpi a z duchem ciała nie rozdziela;

Niech posągami staną się pięknymi
Królowny - z twarzy nie stracą wesela
Ani ładności, ni łez, które leją;
Niechaj nie umrą - ale skamienieją...

CHÓR

„Niech będzie żywot ale zatrzymany
I pomoc sobie uczynkiem bezsilny;
Niech jego wojsko tak zaśnie - i pany,
I ten, kto mu wróg - i ten, kto przychylny!

RAPSOD

Rzekł.. a Pycha się nie posiadała w sobie
Z wielkiej radości - i rzekła: - „Pod zorzę
Ujrzysz mnie tutaj w płomiennej osobie,
Hymn śpiewającą, którym świat zamrozę.

Sen taki rzucę - i czar taki zrobię,
Że nawet duchy drzew zastygną w korze,
Nawet lecące z tęczą malowaną
Strumienie - ze skał spadające - staną

PYCHA

*(śpiewa z akompaniamentem fortepianu i skrzypiec,
w tle sekunduje jej głos Śpiewaka)*

„Ja sama rzucę czar - i zdejmę sama,
Skoroć przekonam, żem uczynić mocna.
Przeze mnie wyjście jest ze snu i brama,
Ja na sen świecę - jak gwiazda północna!” -

I tam runianych głosów próbowała,
Wprzód cicho, potem głośniejsz - nad szum
drzewa;...

Myślałbyś, że to pod niebiosy skała,
A w skale tej trup niewidzialny śpiewa.

Taka pieśń ciężka, podziemna, wspaniała.
Kamienne góry napelniła trzewa...
Taki słów ciężar - ołowianość - siła -
Strach - a to jeszcze tylko próba była...

„Jak oszust wszedłem w nieświęte
przymierze,
(Powiada cicho Pan martwego Rzyma) -

Śmiercią sam jestem i snem - a czar dziki,
Sen i śmierć ducha - mam za pomocniki.

„Więc może mię strach jaki wielki zdziwi”
Gdy będę rznął te ludzkie nieruchome;
Może się Pan Bóg sam wielki sprzeciwi
I swe oblicze pokaże widome

Może miecz w trupie tak jak olów skrzywi,
Może przed mury przyprowadzi strome,
A wieże - boską ruszone komendą -
Staną - mieczów ognistych dobędą.

„Cokolwiek ma być - senne czy nie senne,
Dzisiaj - przed nocą z wojskami napadnę,
Bo mi to państwo powinno być lenne,
I poprzeć moje chęci światowładne”.

Natura się już gotowała zasnąć
Współ z uśpionym w narodach żywotem
Wszystko się wielkiej odbywało ciszy,
Zbrodnia się działa w duchu
- sam Bóg słyszy...

RAPSOD

O! ziemio Słowa - niczym niepożyta,
Zwycięzająca - nawet one zdrady,
Które w powietrzu duch od duchów chwyta,
A wykonywa w ciele szatan błądy -

Pozwól, że powiem, jak snem upowita,
Pięknaś ty była... bez znaku zagłady
Na twoim ciele, owszem, zamyślona,
Owszem, piękniejsza jeszcze, gdy uśpiona!...

***(Po tych słowach „I zbiór” utworów
do tekstów innych autorów
wg ustalonego scenariusza)***

CHÓR

Ten, kto się jadu w żywocie nabierze,
Straszny jest we śnie - mgła go kryć
powinna;
Ale śpi pięknie - dziecko, póki świeże,
Młoda dziewica, dopóki niewinna.

Dopóki anioł snu ludzkiego strzeże,
Dźwięcznie na lirach gra piosenka gminna,
A straszny anioł, co jest ludu wiarą,
Stoi z płomiennym mieczem za kotarą.

RAPSOD

Dopóki światła w duchu nie wyżarły
Duchy żądź - ogień miotając przeciwny,
Piękny jest śpiący - chociażby umarły,
Piękny- i w swojej piękności przedziwny...

Więc się - śpiąc - duchy narodowe wsparły:
Ten o kolumnę, ten o pląg pożywny,
Trzeci o sztandar oparł się poblady;
Wszystkie stanęły - ale nie upadły!

***(Po tych słowach „II zbiór” utworów
do tekstów innych autorów
wg ustalonego scenariusza)***

RAPSOD

Miasteczka ciche i pousypiane,
Wioski o wiekach może złotych śniły,
Zdają się smętne i pozamyślane,
Myślą, czym będą, i pomną, czym były;

Nic nie ryknęło po bydła zagrodach,
Ciekawość nigdzie okien nie otwiera.
Gościnność czujna - nie czuwa w
gospodach,
Nic się nie rodzi - I nic nie umiera;

CHÓR

O! ziemio Słowa - niczym niepożyta,
Zwyciężająca - nawet one zdrady,
Które w powietrzu duch od duchów chwyta,
A wykonywa w ciele szatan błady -

ŚPIEWAK

„Pieśń Krakusa”

(C. K. Norwid „Krakus”)

Chodź!- stań! - przez wiarę wiar Klnę cię,
pożetco dusz - Czar twój skończony już:
Czar mój jest żaden czar -
Bóg wie, za ile win,
Twarz w twarz, począłem rzecz:
Broń ma - ten jeden miecz,
Pieśń ma - ten jeden czyn -
Pieśń ma to nie pieśń już -

RAPSOD

INKARNACJA

Cały się stałem ojczyzną... i cały Stałem się
prochem... i cały rozpaczę! Fraszka te węże,
co w piekle kąsały Dawne anioly.

Niech ludzie zobaczą
To ziarno męki.....
Niech pojną
ducha jęk -
Słowo ....

...serce za wszystko wystarczy(?),
Wszystko uzbroi sobą
- wszystko wzruszy!

O tej krainie żaden duch nie gada,
A nawet onych mąk pamięć utracą,
Bo pamięć taka - choćby jaka błada,
Zniszczyła ciało - gorzej niżli praca,
Niż nędza, która wewnętrzności wyjada,
Niż przyjaźń, która zdradą się odplaca.

Dla mnie zniknęło męczarni oblicze
I od świtania w niej... znów czasy liczę.

Niechże ta męka moja.....
..... ludziom służy.

...jutrzienka się Słowa
Pokazywała - jak tęcza po burzy;
...Pani Słowa -
gdzieś w gwiazdzistym wicherze skryta
- przysłała dwa duchy najlichsze.

„Ty świat i berło duchów masz do wzięcia,
I bramę ciała - do wyjścia z płomieni...
Przedurodzone więc stąd bierz pojęcia
I kształty czynów bierz ze świata cieni;
Z niemi cię oto
na świat posyłamy
Przez błysk miłości
- i przez Trójcy bramy.

Wielką masz spełnić w twej ojczyźnie
sprawę,
Z upokorzeniem twej strasznej natury.
Pamięci nie bierz...
...a twych myśli wrzawę
Uśmierzaj...
...a patrz jak anioł do góry!

Ofiaruj Bogu w myśli - miecz i sławę,
Ofiaruj miecza twego błysk ponury...
Nową żywota jutrznią się rozraduj
I blyszcz - a dawnych kształtów nie naśladow!

Nic teraz jeszcze tobie nie powiemy
O wielkich celach żywota, ostatnich;
Sam szukaj! - gdy się zmylisz, zapłaczymy...
Miej serce - a nas rozradujesz bratnich.

My jedni świata cały zarys wiemy
Lecz nikt nie może nie umiłowany
I tą miłością na dół nie ściągnięty
Pójść - .....
Idź więc
... grzechy twe są ci odpuszczone!
Idź więc
Idź.....
.....”

Posłanie Ziemowita

ŚPIEWAK (CHÓR powtarza refren)

.....

„I przyszedł światły duch do Ziemowita,
I rzekł: - Młodzieńcze, wstań i stań się
czujny!

Albowiem nocą dziś - jedna kobieta
Na twoją ziemię rzuca czar potrójny,
Zorze błyskają, mocz za miecz chwyta
I kruk przeczuwa plon czerwony, bujny.
Czuwaj - ogromna moc,
wzięta z miesiąca,
Wodza ci i kraj w osłupienie wtrąca.

„Ta sama siła, którą ty masz bożą,
W cielesną nagle przemieniona władzę
Wysła... a już się aniołowie trwożą,
Że Przeciwnożnik przyszedł
wstał w odwadze;
Słońca oną wieść po niebie rozwożą,
A ja przez ciebie ją na świat prowadzę,
I tobą małym, jak słoneczną różą,
Czynię rzecz małą - lecz u duchów dużą.

„I zapaliwszy ono światło złote
Idź w zamek senny twojego książęcia;
A oświeciwszy całą sal ciemnotę,
Nic nie bierz - choćby co było do wzięcia;
Nie ludź się blaskiem
- nie wpadaj w tęsknotę
Chociaż tam smętno żyć
pod snem zakłęcia...
Strzeż się pokalać jakim ziemskim grzechem
Lecz stań, a wszystko obudzisz uśmiechem.

RAPSOD

„A gdy obudzisz - strzeż się, abyć która
Z Popiela córek do kolan nie padła!
A nic - pawiego nawet nie bierz pióra
Ni kwiatka - ani patrzaj się w zwierciadła.
Króla gdy zbudzisz
- mów, że wrogów chmura
Granice wzięła - zamki już napadła;
Król obudzony niechaj państwo budzi,
Reszta - jest dziełem lat
- i dobrych ludzi”.

Pieśń Błogosławieństw

ŚPIEWAK(CHÓR nuci motyw)

„Tam walka krwawa o ścierwo i jadło!...
Tu cisza, pokój, błękitna pogoda.
I w ogniu moim strzaskane widziadło:
Duch nieznajomy dawnego rapsoda...
Niechajże, Panie, i socha, i radło,
I niestrudzona myśl, bo jeszcze młoda,
A piękna jak sen widziany na jawie,
Wstana... niech wiecznie kwitną! -
błogosławie.

CHÓR

(ŚPIEWAK wraz z CHÓREM)

„Niech będzie piękna, niech będzie wesolą
Choćby już nigdy w niej nie zaświeciło
Rycerza mgliste, ale piękne czoło
Między oczyma z piorunową siłą;

RAPSOD

Choćby tak, jako te żurawie koło,
Które się skrami chaty oświeciło,
Kolumny drżące budowała sławie
Bez innych światel, jak te: - błogosławie.

„W mroku zostawiam ją - lecz pod aniołów
Skrzydłami, które w tęcze ją opręda...
Sam idę... i gdzieś - z rykiem smętnych
wołów,
Gdzieś przy miesiącu z pastuszków kołędą
Wyglądać będę, aż ze złotych stolów,
Do których prosi Bóg - a chłopki siedą,
Przyniosą mi chleb wędrowne żurawie:
Ptakom i stolom ludu - błogosławie.

„Gwiazdom gwiaźdzającym po łąkach
- i kwiatom,
I lasom, które w ciągłych płaczą szumach,
I pięknym wiosnom... i złocistym latom...
I starcom, którzy pogrążeni w dumach,
Wesołym sercom - i dworom - i chatom -
I ogniom, które dziś rodzą się w tłumach,
Bez czasu będąc... ale w bożej sprawie:
Siódmy raz zdaję moc... i błogosławię!”

*(Odtąd RAPSOD sam mówi, orkiestra i CHÓR
milczą.)*

Tom rzekł - a na mnie Pan spojrzal litośnie,
Bo to uczulem, czego nie zna dusza,
Że mi ojczyzna cała w duchu rośnie
I rosnać ducha mojego przymusza;

I zacierpiałem - ale tak radośnie,
Że sto lat uśmiech trwał, a w myślach
głusza;
Jam tylko rosnał i ofiary składał,
A sto lat we mnie duch - uśmiechem gadał.

ŚPIEWAK

Dokonało się...

KONIEC